

Store fortællinger

Tintinologiske refleksioner over alimentære koder, postaksiale idealer og andre metanarrative symptomer på en Hans Jørgen Lundager Jensen'sk religionshistories evige relevans

JØRN BORUP

ENGLISH ABSTRACT: *The Tintin universe is in many ways comparable to the world of Religionswissenschaft. This article examines the former with the latter (and vice versa), with reference to Hans Jørgen Lundager Jensen's scholar- and authorship.*

DANSK RESUMÉ: *Det tintinske univers er på mange måder sammenligneligt med et religionsvidenskabeligt. Denne artikel undersøger førstnævnte med sidstnævnte (og vice versa), med slet skjulte referencer til Hans Jørgen Lundager Jensens forfatterskab og faglighed.*

KEY-WORDS: *Tintin; religion; orientalism; codes; great narratives; topee*

Gru og Gas ('1')

Som enhver europæer, der var ung længe før populærkulturen var koloniseret af algoritmer, vil kunne erindre, var det lige netop den dér grupvækkende erkendelse af frygt og bæven og metafysikkens evige genkomst, hvor mumien Raskar Capac kravler ind af vinduet og smadrer den blå kugle ved Tintins seng. Eller var det, med retrospektiv kobling af gru, rædsel og forførelse, dér hvor den forgiftede stakkel i Den Blå Lotus med henvisning til Laozi proklamerer, at han vil vise dem vejen til erkendelse ved hovedafhugning? Eller da Haddock forsøger at kvæle Tintin, da denne i en tørstrus forveksles med en champagneflaske? Eller inde midt i pyramiden, hvor de grumme narkosmuglere har gjort kisterne klar til også Tintin og Terry?

Og dog. Hvor eksistentielt udfordrende sådanne nervepirrende oplevelser end var, sikredes man trods alt et litterært safe space i en boble af godmodig story-telling med en vis garanti for, at alt alligevel vender tilbage til en genkendelig durkheimsk verdensorden, lutret af den udfordrende rejse med helten og hjemkomsten i trygge rammer. Og dog, dog. Tintin er så kerneeuropæisk (og George Remi – Hergé – ikke særligt Amerikabejstret), og med nationalromantisk klaphat kan man da også fryde sig over, at Tintin måske ligefrem var modelleret efter skuespilleren Palle Huld's jordomrejse som 15-årig i 1928, at Gasolin fik lov at bruge et billede fra De Syv Krystalkugler til deres første album (med noget anakronistisk logik kaldt 'Gas 1'), og at den første dokumentarfilm om Hergé er dansk ('Tintin og mig' fra 2003). Det var vel også for at få en vis hjemstavnsfornemmelse, da Politiken i de tidlige tegneseriestrips kaldte de to forvirrede detektiver for Hansen og Hansen.

Man behøver ikke være professor emeritus for at finde gode grunde til at dykke godt og grundigt ned i populærkulturen, at udvide horisonten med litterære dybe spa-destik. Der er Elvis og der er Andeby. Der er Don Rosa og Arven fra Barks. Og så er der Tintin!

Sorte negre, gule kinesere og griske jøder

Den gode lænestolsidyl har dog sin pris. Hergé var søn af tiden, hvor udsynet trods alt var begrænset og indsigt i de meget fremmede verdener noget indskrænket. Der skal ikke meget postkolonial analyse til for at godtgøre en temmelig eurocentrisk, orientalistisk, racistisk og antisemitisk verdensforståelse i det tintinske univers. Det er simpelthen fyldt med politiske ukorrektheder af dimensioner, der kan fremkalde kuldegysninger hos enhver svensk bibliotekar, og det vil da ikke være helt urimeligt at forvente fremtidige aktioner (og efterfølgende udsigt til street credit for de frelste) med bortkastelse af samtlige Tintin-albums i Aarhus Aa.

Det vælter frem med stereotyper om alle de andre, og den gode europæer er triumfalistisk portrætteret som civilisationens ypperste væsen. Værst er det nok i Congo-albummet med karikerede og naive negre, der i de første udgaver bliver belært i en geografitime om 'hjemlandet', kolonimagten Belgien. Sekvensen, hvor Tintin gør to congolesere glade ved at skære en høj hat over, så begge efterfølgende kan pryde sig med dette symbol på vestlig forfinelse, er legendarisk og ganske repræsentativ, men ikke nok til, at det belgiske retssystem ville dømme albummet for overtrædelse af anti-racismeloven. Nedskydning af eksotiske dyr er da også mest udtryk for hedengangne storvildtsjægersyndrom, ligesom tigterskind og asiatiske antikviteter hos den engelske gentleman i Faraos Cigarer smager lidt for meget af selvfed kolonialisme i nutidsøjne.

Men det er jo let at være selvfed med nutidens korrekte filtre. Selvom det ikke er helt så salonfähig i alle kredse, bør en gammeldags insisteren på kontekstuel læsning være på sin plads. Hergé udviklede selv sit verdenssyn, og en selvkritisk distance ses tydeligt i de senere albums, ja han var i Picaroerne jo nærmest ved at blive politisk aktivist. Allerede i Den Blå Lotus ser vi da også grumme, hvide europæere (og aggres-

sive japanere), og de to detektivers forkvalede forsøg på kulturel appropriation udstilles i disses malplacerede dragter, til stor moro for de lokale kinesere. Den Blå Lotus er hyldet for sine autentiske billeder af Kina, og mange kinesere troede faktisk, at Tintin selv var kineser med sin gule hud og kinesiske gevandter. Det er vel egentlig ikke helt galt at sige, at Tintin var woke på den gammeldags måde. Han var *Høflighedens ridder!*

Kryptologisk forførelse

Kih-Oskhs tegn i Faraos Cigarer er del af cigarens mavebælte og signalerer orientalsk rygenydelse. Men det er ydermere et tegn fra narkobaronernes gustne underverden, med tråde til gemene svindlere og high class rigmænd. Og så er det et tegn (inspireret af yin-yang-tegnet, som Hergé havde studeret i sin C. G. Jung-læsning), der peger videre. Det er en gådefuld vejviser ved indgangen til den nedgravede pyramide, det signalerer galskab hos den forgiftede professor Philemon Siclone, der under hypnotisk forførelse maler det på palmerne i de uhyggelige junglescener.

I et tintinsk univers hænger tegnene uløseligt sammen med andre tegn i et netværk af betydning. Koder kan afkodes via en naturalistisk og analytisk tilgang. Men Hergé lægger tillige op til en esoterisk fornemmelse for hemmeligheder fra et animistisk sammenhængende og erkendbart praksisunivers. Den kan vi som læsere søge ind i, ligesom de forskellige aktører på forskellig vis synes at få adgang til denne dobbelttydige verden. Men det er kun Tintin, der helt mestrer begge, og hans karakter får i sig selv betydning i sammenhæng med de andre. Tintins karakter som sund og fornuftig, gymnastikudøvende afholdsmand står i modsætning til den impulsive og whiskydrinkende skældsordsekvilibrist Haddock, de forvirrede detektiver, den ulidelige operasanger Bianca Castafiora (Milanos nattergal), og den møgirriterende sælger og fusentast Max Bjævermose. Tournesol er muligvis lærd, men gebærder sig mest med tosserier. Han er socialt akavet og dybest set døv for den virkelige verden, hvis ontologiske dynamik han konstant søger at kalibrere via sit pendul. Han er en bricoleur, der opfinder med forhåndenværende ting. Tintin er den virkelige lærde. Han er semiotisk bricoleur, der skaber mening af tilgængelige tegn med *Polysemisk Kodepluralisme*. Nok er verden spraglet, men dybest set er den strukturelt genkendelig for – og afkodelig af – en verdenserobrer med sans for detaljer og helhedsstrukturer. Tintin har ikke plads til småborgerlig *Erotik, kult og arbejde*, for han er simpelthen en af de rigtige *Helte Mellem Himmel og Jord*.

Møllenborg er i sig selv et overflødigshorn af ting og sager, ikke mindst repræsenteret ved kælderens opbevaringslager af erobringer fra den eksotiske verden med overskud af mening, der udløses i det strategisk korrekte øjeblik, hvor Tintins finger trykker på knappen, lige netop der, hvor Ørnens Kors (med reference til evangelisten Johannes, ørnen fra Pathmos) kobler semantiske koder med geografiske steder og symbolske repræsentationer heraf. Og det er vel egentligt et helt centralt budskab fra det tintinske univers: Globussen åbner sig som en skatkiste!

Sådan kan de læses hver for sig, men helst i fællesskab for at få dybere fornemmelse for universets koder og den intertekstuelle dynamik (som når beduinen i Koks i Lasten stolt fremviser Månen Tur Retour). Og lige bortset fra det noget skæve og primitive Sovjet-album (og den naive racisme i Congo) afspejler de dybest set en god verdensorden med skurke, der får som fortjent, og helten, der – efter en klassisk udviklingsfortælling – får bekræftet sin status som god spejder og verdensfrelser. Nogle referencer er direkte til den aktuelle politiske kontekst, både den realpolitiske (sydamerikanske despoter, japanske aggressorer) og den metaforiserede (det fejlslagne kup i Klow som metafor for det fejlslagne Anschluss), mens andre mest er litterære referencer til sindets afkroge: *Så Læs Mig Dog!*

Alimentære koder og velsmagende whisky

Den fortærende ild er, som kundgjort for år tilbage i lærde refleksioner, oprindelsen til og udtrykket for selve den menneskelige orden, manifesteret i gude(r)n(e)s evige tilsynekomst. Det er den, fordi den er tegn med betydning, der understøtter et grundlæggende ordentligt univers, partikulært manifesteret med også lokale (20. århundredes belgiske og i bredere forstand vestlige kulturers) værdier. *Den fortærende ild – Ilden mellem himmel og jord* – er fraværende i Soltemplets dramatiske scene, hvor vores helte står til at blive stegt af solens dræbende stråler og kun via manipulation af naturalistisk viden (indsigt i astronomiske og ikke astrologiske forudsigelser) fremstår som en kort liminel pause med rituel uorden, kaos og rædsel, før tilbagevenden til orden. Den viser sig symbolsk i Tintins drømme, da han vækkes af solens ubarmhjertige morgenstråler. Men *Den fortærende ild* er også del af alimentære køkkenkoder. Vis mig dit køleskab, og jeg skal fortælle om din religion! Giv Hergé *Frugter og korn, regn og tørke*, og han vil fremtrylle et gedigent, semiotisk sammenhængende univers. Tintin kan med god kosmologisk sans spise kød, fordi han som menneske kan kapere mad transformeret af ilden. Men Terry har sine naturlige begrænsninger. Vores hundehelt rammes af nemesis og af hundeengles moralsk løftede pegefingre, når den i mangel på indsigt i de alimentære koder tilraner sig kogt mad (pølse, spaghetti) og destilleret drikke (whisky), der i den hundske eksistensform tilhører en ontologisk set Anden Verden. Had-dock har da heller ikke afkodet de kulturelt eksotiske madkoder, da han i Kathmandu må mærke karmaeffekten efter at have misforstået chillipeberets energi. Til gengæld må han smage mosten ved at bryde de moralske tintindyder med sit ukontrollable whiskyindtag af mærket Loch Lomond, der i øvrigt efter Hergés opfindelse kan købes i Skotland.

Alimentære koder er naturligvis underlagt transformationer og kulturel appropriation. I Tintins amerikanske eventyr bruger fabrikken i den fransksprogede original, hunde, katte og rotter til fremstilling af harepostej, i den engelske udgave blev det forsimplet til spegepølse og i den danske udgave forfinet til gåseleverpostej. Alimentære koder kan til gengæld også for selv en kryptologisk helt være uafslæselige, når de krydser gastronomiske kulturgrænser. Jo, det var faktisk skinken fra en hund i syldavisk sauce, der blev serveret i restauranten Klow for den noget forskrækkede

Tintin, der først kunne ånde lettet op, da Terry veltillfreds kom luskende ud fra køkkenet.

Tintin og Andre Verdener

Om der er religion i Tintin, der med sin spejdermoral, katolske opdragelse og modtagelighed af viden fra eksotiske horisonter fra missionærer ellers nok kan siges at være indfanget i potentielle konflikter mellem *Bibelsk og journalistisk kaos*, må man nok umiddelbart for et religionsvidenskabeligt publikum skuffe med et: nej, ikke ret meget. Der er langt fra både *Studiebiblen* og *Religion og teologi i Det Gamle Testamente*. Det er mest som kulisse for noget andet, som når Haddock, da de to siamesiske detektivtvillinger optimistisk ændrer kursen under den i historien indtil videre mislykkede skattejagt, med en vis ironisk distance og maritimt overskud fra en erfaren kaptajn ærbødigt tager hatten af; for ifølge deres beregninger er de nu i Peterskirken i Rom! Da Dupond/t'erne bliver smidt ud af moskeen i Det Sorte Guld, fordi de ikke har taget skoene af, gnækker vi som læsere da også både over uduelige detektiver og underlig religion.

Man kan måske sige det på den måde, at Tintin er oplysningens mand, og han ser alt i et naturalistisk perspektiv; hans eget verdensbillede er baseret på en *Postaksial kompromisreligion*, for *Aksetiden er den kritiske tænknings vugge!* Tintin er modernitetens og rationalitetens forkæmper. Ja, selv hans hund og andre aktører er med på vognen. Derfor er det ikke overraskende, når Terry bider en hellig ko og mennesketaler bedredende om de primitive andre. Dupond og Dupont kan afsløre Shivas guddommelighed og hinduernes nytteløse offerkult, måske fordi de ikke selv kan forstå, at *Offeret er den krumtap, alle sanfund baserer sig på!* De hemmelige selskaber i Congo (Aniota, klædt i leopardskind), i Indien (narkokartel iklædt frimureragtig orden) og i Kina (*De dragende drager* i den Blå Lotus) opererer netop ud fra en anden, ikke-civiliseret dagsorden. Tintin selv kan på magisk vis fremtrylle solformørkelse – ved tilfældigvis at have læst avisudklip om denne naturvidenskabelige hændelse, der trumfer inkaernes kosmosforestillinger. Tintin, som den gakkede dommedagsprofet Philippulus i Den Mystiske Stjerne kalder 'Satans Håndlanger', snyder den falske *Profet, gudsmænd og trolde* ved med megafonen at overbevise denne om, at selveste Gud taler. Se, dét er postaksial religionskritik i praksis!

Men Tintin opererer også i et naturalisme-transcenderende animistisk univers, hvor indbygget ontologisk differens udfordres. Terry har forstand og tale, og både gorillaen Ranko (Den Sorte ø) og yetien i Tibet er ganske menneskelige bag deres dyreydre. Selv taler Tintin med dyr på metasprog, som i scenen med elefanterne i Faraos Cigarer. Overskridelse af naturalismens univers forekommer også på andre niveauer. Der er de *Fortalte væsener: guder, ånder og andre ikke-menneskelige aktører*, som når Ramon Bada og Alonzo Perez efter deres forgæves forsøg på at stjæle den ayumbayanske fetish i Amazonas føres til helvede af fæle djævlene med horn og trefork. Der er den forstørrede edderkop og paddehat, der forvrænger de ontologiske ordener på den Mystiske ø. Magi og hypnose, spiritisme, hokus pokus og virkelig virksom voodoo giver De Syv Krystalkugler den helt specielle stemning for enhver RV-læser, ligesom ufologien

og telekinesen i Flight no. 747 til Sydney. Tibet-eventyret – højst sandsynligt inspireret fra Hergés læsning af teosoffen Alexandra David-Néel og den britiske blikkenslager/lama Lopsang Rampa – er absolut fortjenstfulde kulisser for *Serres i Tibet (og jeg i den syvende himmel)*. Mens Haddocks hallucinationer skyldes druk og abstinenser og detektivernes fatamorgana i høj grad kan tilskrives almen illusorisk bevidsthed, er Tintins egne mystiske oplevelser induceret af narko og drømme, sidstnævnte udtrykt med den uforglemmelige illustration af spisesalonen, hvor han får et syn af Tchang i Himalayas sne. Selv overlever Tintin alskens strabadser, som var han en halvguddommelig helt i en *Tanato-kosmologisk transformation*.

Med andre ord: Hergé inviterer den eventyrlystne læser ind i de store fortællinger, der stadig binder verden sammen. Ifører man sig den mentale tropehjelme, er der oplevelsesgaranti for både *asketer* og *akrobater*, samt otiumsplanlæggende helte.

LITTERATUR

Der henvises til diverse publikationer af Hans Jørgen, som den opmærksomme læser muligvis har gennemskuet undervejs. Nærværende artikel forudsætter muligvis desuden en vis mængde forhåndsviden på et felt, ikke alle læsere nødvendigvis har præsent. Det vil naturligvis være en fordel at genlæse samtlige af Hergés Tintin-albums, ligesom en udgivelse fra ToRS: *Tintin & ToRS* (Tværkultur nr. 4, Det Humanistiske Fakultet 2014) og Michael Farris *Tintin. En rejse gennem Hergés univers* (Carlsen 2001) er glimrende og underholdende. Det forventes dog, at modtageren og dermed primærlæseren af denne publikation har visse kompetencer heri – eller vil kunne forsøge et kommende otium med at få rettet op på en sådan dannelsesmæssig skævhed.

Jørn Borup, lektor, ph.d.
Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet